

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 31 marca 2017 r. Sąd Rejonowy dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi na skutek skargi wnioskodawcy (...) (...) Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością i wspólnicy spółka komandytowa z siedzibą w Ł. na postanowienie referendarza sądowego z dnia 13 lutego 2017 r., sygnatura LD. XX Ns – Rej. KRS (...) odmawiające wpisu zmiany umowy spółki (§ 13A, § 6, § 7, § 11 ust. 1) uchwalonej w dniu 22 grudnia 2016 r. oraz wykreślenia z rejestru danych komplementariusza (...) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością spółka komandytowa - odmówił zmiany wpisu w Krajowym Rejestrze Sądowym – rejestrze przedsiębiorców (postanowienie wraz z uzasadnieniem k. 414-416 tom II).

Apelację od powyższego postanowienia wniósł wnioskodawca zaskarżając powyższe postanowienie w całości i zarzucając:

(i) naruszenie art. 353⁽¹⁾ KC w zw. z art. 2 KSH poprzez ich niezastosowanie i w rezultacie błędne przyjęcie, iż nie jest dopuszczalne wystąpienie wspólnika ze spółki komandytowej na podstawie porozumienia pomiędzy wspólnikami w drodze zmiany umowy spółki, podczas gdy do takiego porozumienia, jako instytucji prawnej nieuregulowanej na gruncie Kodeksu spółek handlowych („KSH”), należy stosować przepisy Kodeksu cywilnego („KC”). W tym art. 353⁽¹⁾ KC i wynikającą z niego zasadę swobody umów oraz na tej podstawie należy dopuścić taką możliwość, jako niepozostającą w sprzeczności z naturą stosunku spółki, ustawą ani zasadami współżycia społecznego;

(ii) naruszenie art. 61 § 1 KSH w zw. z art. 103 § 1 KSH poprzez: (i) błędne uznanie, iż zmiana składu osobowego spółki komandytowej jest możliwa wyłącznie w przypadku: a) śmierci wspólnika, b) wypowiedzenia umowy spółki przez wspólnika, c) wypowiedzenia umowy spółki przez wierzyciela wspólnika, d) przeniesienia ogółu praw i obowiązków wspólnika na osobę trzecią, e) przystąpienia do spółki nowego wspólnika oraz f) wyłączenia wspólnika ze spółki, podczas gdy z KSH nie wynika zamknięty katalog sposobów zmiany składu osobowego spółki oraz (ii) poprzez błędne uznanie, iż przepis ten ma charakter bezwzględnie obowiązujący w tym sensie, że w umowie spółki nie można ustalić, iż wspólnik jest uprawniony do wystąpienia ze spółki na podstawie porozumienia pomiędzy wspólnikami, podczas gdy z bezwzględnie obowiązującego charakteru tego przepisu wynika jedynie, iż wspólnik nie może zostać pozbawiony prawa do wypowiedzenia umowy spółki;

(iii) naruszenie art. 22 § 2 KSH w zw. z art. 103 § 1 KSH poprzez uznanie, iż wystąpienie wspólnika ze spółki zmniejsza majątek spółki, a tym samym godzi w interesy wierzycieli, podczas gdy w świetle uchwały |Sądu Najwyższego (III CZP 126/08), wystąpienie ze spółki nie zwalania byłego wspólnika od odpowiedzialności określonej w art. 22 KSH, za zobowiązania powstałe wcześniej, a tym samym nie zagraża interesom wierzycieli;

(iv) naruszenie art. 65 KSH w zw. z art. 103 § 1 KSH poprzez jego błędną wykładnię polegającą na uznaniu, iż rozliczenie występującego wspólnika może nastąpić tylko na zasadach określonych w tym artykule, w rezultacie czego wspólnicy nie mogą inaczej ułożyć zasad rozliczeń występującego wspólnika ze spółką, podczas gdy art. 65 KSH ma charakter dyspozytywny, gdyż (i) ratio legis tego przepisu jest ochrona interesów wspólnika zstępującego ze spółki poprzez zagwarantowanie, iż w rozliczeniu z nim zostanie uwzględniona wartość zbywca jego udziału kapitałowego; a contrario ochrona taka nie jest potrzebna w przypadku gdy strony porozumieją się, co do rozliczeń z występującym wspólnikiem, nie dochodzi bowiem wówczas do naruszenia jego interesów, (ii) przyjęcie, iż art. 65 KSH to przepis irys Mogens prowadziłoby do niczym nieuzasadnionego zróżnicowania zakresu swobody wspólników w sytuacji wystąpienia wspólnika ze spółki w porównaniu do sytuacji rozwiązania całej spółki oraz uzgodnienia innego niż likwidacja sposobu zakończenia działalności spółki; skoro w tym drugim przypadku wspólnicy mogą swobodnie uzgodnić zasady odmienne od kodeksowych (art. 67 w zw. z art. 103 § 1 KSH), to tym bardziej wspólnicy powinni mieć taką możliwość w pierwszym przypadku.

Podnosząc powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi rejestrowemu, z uwzględnieniem wskazań sądu drugiej instancji oraz aktualnego stanu rejestru (apelacja k. 427-433 tom III).

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja nie zasługiwała na uwzględnienie.

W ocenie Sądu Okręgowego podniesione w niej zarzuty są bezzasadne.

Chybiony jest zarzut naruszenia art. 353¹ k.c. w zw. z art. 2 k.s.h. (zarzut (i)). Skarżący upatruje dopuszczalności wystąpienia wspólnika spółki jawnej na mocy porozumienia wspólników w zasadzie swobody umów wyrażonej w art. 353¹ k.c., w myśl której jedynym ograniczeniem kształtowania stosunków cywilnych między stronami jest właściwość (natura) stosunku, ustawa i zasady współżycia społecznego. Treść i cel umowy nie mogą pozostawać z nimi w sprzeczności. Skarżący zdaje się jednak nie dostrzegać, że w pierwszej kolejności należy odnieść się w ogólności do możliwości zastosowania art. 353¹ k.c. do umów spółek prawa handlowego, w szczególności do umowy spółki jawnej.

Zgodnie z art. 2 k.s.h. w zw. z art. 1 § 1 k.s.h. w sprawach tworzenia, organizacji, funkcjonowania, rozwiązywania, łączenia, podziału i przekształcania spółek handlowych, nieuregulowanych w Kodeksie spółek handlowych stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego. Jeżeli wymaga tego właściwość (natura) stosunku prawnego spółki handlowej, przepisy Kodeksu cywilnego stosuje się odpowiednio. Powołany przepis określa relację wzajemną pomiędzy Kodeksem cywilnym a Kodeksem spółek handlowych. W doktrynie powszechnie przyjmuje się, że Kodeks spółek handlowych statuuje w art. 2 zasadę, która określana

jest jako ograniczona autonomiczność prawa spółek (tak Litwińska – Werner, art. 2 k.s.h., wyd. 3 2007 Legalis, Sołtysiński, art. 2 k.s.h., art. 1 – 150, wyd. 3 2012, Legalis).

Również uzasadnienie projektu ustawy Kodeks spółek handlowych potwierdza zamiar ustawodawcy takiego wzajemnego ukształtowania prawa cywilnego i prawa spółek handlowych. Artykuł 2 interpretowany literalnie wskazuje, że ustawodawca wprowadza dwa modele zastosowania norm prawa cywilnego do Kodeksu spółek handlowych, oba w sytuacji, gdy Kodeks spółek handlowych nie reguluje określonego zagadnienia. Pierwszy, w którym przepisy Kodeksu spółek handlowych będą stosowane wprost, a więc bez jakichkolwiek modyfikacji i drugi – kiedy przepisy te będą stosowane odpowiednio. Kryterium przesądzającym o odpowiednim stosowaniu przepisów Kodeksu cywilnego jest natura stosunku spółki. Odpowiednie stosowanie przepisów prawa oznacza, że w zakresie określonym w art. 1 § 1 k.s.h. i w sytuacji, gdy będzie to zgodne z naturą stosunku spółki, niektóre przepisy Kodeksu cywilnego znajdą zastosowanie wprost, inne z niezbędnymi modyfikacjami, a jeszcze inne w ogóle nie będą mogły być zastosowane. Wątpliwości praktyczne może wzbudzić jednak pojęcie „natura stosunku spółki”. Klauzula ta nawiązuje do art. 353⁽¹⁾ k.c., statuującego zasadę swobody umów. Tutaj stanowi ona, obok treści ustawy i zasad współżycia społecznego, przesłankę oceny prawidłowości kształtowania treści i celu umowy. W Kodeksie spółek handlowych natura stosunku spółki staje się wyznacznikiem odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu cywilnego.

Jak wskazano wyżej w pierwszej kolejności należy jednak ustalić, czy dana instytucja prawna, do której ewentualnie ma zostać zastosowana regulacja Kodeksu cywilnego,

nie została uregulowana w Kodeksie spółek handlowych. Kodeks cywilny będzie miał bowiem zastosowanie tylko w sprawach nieuregulowanych w samym Kodeksie spółek handlowych. Jak podkreśla Włodyka w Systemie prawa handlowego (Ksh – art. 2, T.2 wyd. 2 2012, Legalis) „ma to miejsce wówczas, gdy:

- 1) brak jest wyraźnego przepisu dotyczącego danej kwestii w samym Kodeksie spółek handlowych,
- 2) dany przypadek nie jest objęty tzw. regulacją negatywną, tj. gdy brak regulacji był przez ustawodawcę zamierzony (co można ustalić tylko w drodze starannej wykładni całości przepisów Kodeksu spółek handlowych),

3) nie ma podstaw do zastosowania innego przepisu Kodeksu spółek handlowych w drodze jego wykładni rozszerzającej (co jednak jest dopuszczalne tylko w wyjątkowych przypadkach),

4) nie ma podstaw do zastosowania w drodze analogii innego przepisu Kodeksu spółek handlowych.

Wymienione przypadki można nazwać rzeczywistą luką w Kodeksie spółek handlowych”.

W ocenie Sądu Okręgowego Sąd Rejonowy w sposób prawidłowy przyjął (zarzut (ii)), że sposób wystąpienia wspólnika ze spółki jawnej został uregulowany w przepisach Kodeksu spółek handlowych w sposób wyczerpujący, zatem nie ma podstaw do kreowania innych, pozakodeksowych stanów faktycznych, w których możliwe byłoby wystąpienie wspólnika

ze spółki jawnej. Analizując przepisy Kodeksu spółek handlowych należy dojść do wniosku, że zmiana składu osobowego wspólników jest możliwa w następujących sytuacjach:

1. śmierci wspólnika (art. 60 k.s.h. w zw. z art. 64 § 1 k.s.h.),
2. ogłoszenia upadłości wspólnika (art. 64 k.s.h.),
3. wypowiedzenia umowy spółki przez wspólnika (art. 61 k.s.h.),
4. wypowiedzenia umowy spółki przez wierzyciela wspólnika (art. 62 § 2 k.s.h.),
5. przeniesienia ogółu praw i obowiązków wspólnika w spółce na inną osobę (art. 10 k.s.h.),
6. przystąpienia nowego wspólnika (art. 32 ks.h.),
7. wyłączenia wspólnika na mocy orzeczenia sądu (art. 63 § 2 k.s.h.).

Sąd Okręgowy podziela stanowisko Sądu I instancji, że nie jest możliwe na innej drodze dokonanie zmiany składu osobowego wspólników spółki jawnej, w szczególności na mocy porozumienia wszystkich stron umowy spółki i zgody na wystąpienie wspólnika ze spółki ze skutkiem natychmiastowym.

Paweł Moskwa i Stanisław Sołtysiński w Systemie Prawa Prywatnego pod red. Szajkowskiego, T.16 w rozdziale X Spółka jawna, wyd. 2, 2016 (Legalis) także podzielają stanowisko o zamkniętym katalogu czynności prawnych i zdarzeń faktycznych, skutkujących zmianą składu osobowego w spółce jawnej. Autorzy ci wskazują, że „ustąpienie wspólnika ze spółki może nastąpić:

- 1) w drodze zawarcia umowy zbycia udziału praw i obowiązków w spółce (zbycie „udziału” spółkowego) za zgodą lub bez zgody pozostałych wspólników (art. 9 i 10 k.s.h.);
- 2) wystąpienia wspólnika w drodze wypowiedzenia umowy spółki (art. 61 § 1–3 k.s.h.);
- 3) wypowiedzenia umowy spółki przez wierzyciela wspólnika (art. 62 § 2 k.s.h.).

Zmiana składu osobowego spółki może nastąpić także w razie śmierci wspólnika i wstąpienia w jego miejsce spadkobiercy (art. 60 k.s.h.) oraz wyłączenia wspólnika na mocy wyroku sądowego (art. 63 § 2 k.s.h.)”.

Takie ograniczenie swobody stron w zakresie decydowania o składzie osobowym spółki jawnej jest ograniczeniem ustawowym i jako takie nie podlega ocenie Sądu w procesie orzekania. Należy zauważyć, że w każdej sferze działania osób fizycznych, osób prawnych oraz innych jednostek organizacyjnych nie będących osobami prawnymi granice wolności działania są określone w pierwszej kolejności przepisami prawa, które mają za zadanie chronić nie tylko interesy tych podmiotów, ale także interesy i dobra osób trzecich, wchodzących z nimi w rozmaitego rodzaju relacje. W

tym sensie każde działania jednostek, także w sferze prowadzenia działalności gospodarczej i kształtowania stosunków umownych podlegają ograniczeniom przez bezwzględnie obowiązujące przepisy prawa.

Wprawdzie przepisy Kodeksu spółek handlowych nie zawierają zakazu wystąpienia wspólnika ze spółki jawnej za porozumieniem ze skutkiem natychmiastowym, jednak mamy tu do czynienia ze wskazanym wyżej przypadkiem tzw. regulacji negatywnej, gdy z analizy przepisów Kodeksu spółek handlowych dotyczących spółek osobowych oraz odnoszących się do spółki jawnej wynika wyraźnie taka właśnie wola ustawodawcy. Zasadniczą rolę w uzasadnieniu stanowiska o zakazie wystąpienia wspólnika na mocy porozumienia wszystkich wspólników ze skutkiem natychmiastowym odgrywa treść art. 65 § 1 k.s.h. (zarzut (iv)).

Sąd Okręgowy podziela to stanowisko wyrażone w doktrynie, zgodnie z którym art. 65 k.s.h. to przepis o charakterze bezwzględnie obowiązującym (tak B. Borowy w komentarzu do art. 65 k.s.h. red. Jara, wyd. 12, 2016, Legalis, J. Siemiątkowski, R. Potrzeszcz w Komentarzu do Ksh, T. 1, 2010). Stanowisko przeciwne – o względnym charakterze przedmiotowej regulacji – nie znajduje żadnej podstawy prawnej, w szczególności brak jest w tym zakresie regulacji podobnej do art. 37 § 1 k.s.h. Jeśli bowiem ustawodawca wprowadza do Kodeksu spółek handlowych normę o charakterze dyspozytywnym, to daje temu wyraz wprost, dopuszczając odmienne regulacje w umowie (np. art. 37 § 1 k.s.h., art. 9 k.s.h., art. 10 § 2 k.s.h.).

Redakcja art. 65 k.s.h. nie zezwala stronom na przyjęcie w umowie bądź uchwale czy porozumieniu wspólników innego sposobu rozliczenia spółki z występującym wspólnikiem. Art. 65 § 2 k.s.h., określając dni bilansowe, na które należy sporządzić bilans w celu ustalenia wartości bilansowej udziału kapitałowego ustępującego wspólnika, odwołuje się do przyczyn wystąpienia wspólnika ze spółki. Są nimi: wypowiedzenie umowy, śmierć wspólnika lub ogłoszenie jego upadłości oraz wyłączenie wspólnika na mocy prawomocnego orzeczenia sądu. Nie ma wśród nich porozumienia wspólników o wystąpieniu wspólnika ze spółki na dzień wskazany w porozumieniu, ponieważ ustawodawca nie dopuszcza takiego sposobu wystąpienia wspólnika ze spółki.

Podsumowując dotychczasowe rozważania wskazać należy, że zdaniem Sądu Okręgowego nie istnieje możliwość stosowania art. 353¹ k.c. w celu ustalenia dopuszczalności wystąpienia wspólnika ze spółki jawnej na mocy porozumienia wspólników, ponieważ przypadki wystąpienia wspólnika ze spółki zostały enumeratywnie uregulowane w przepisach Kodeksu spółek handlowych. W tym zakresie nie znajdzie więc zastosowania odesłanie wynikające z art. 2 § 2 k.s.h.

Poza wszystkim jednak wskazać należy, iż stosowanie wyrażonej w art. 353¹ k.c. zasady swobody umów, jak wskazano wyżej, zawsze jest ograniczone naturą stosunku spółki. Pamiętać także należy, że art. 353¹ k.c. dotyczy stosunków zobowiązaniowych. Umowa spółki, w tym także umowa spółki jawnej, ma nie tylko taki charakter. Na mocy umowy wspólnicy powołują do życia podmiot prawa, a treść umowy odnosi się nie tylko do wzajemnych relacji między wspólnikami, ale zawiera zapisy dotyczące funkcjonowania spółki od strony organizacyjnej oraz jako odrębnego podmiotu prawa ze skutkiem wobec osób trzecich.

Jak podkreśla S. Sołtysiński „spółka handlowa stanowi jednostkę organizacyjną wchodzącą w stosunki prawne z wieloma podmiotami, wśród których największą rolę odgrywają cztery grupy osób zainteresowanych trwałością spółki: pracownicy, kontrahenci, inwestorzy oraz organy państwowe i samorządowe” (art. 2 k.s.h., art. 1 – 150 Sołtysiński wyd. 3 2012, Legalis). Ochrona interesów tych grup wyznacza zakres stosowania odpowiedniego nie tylko art. 353⁽¹⁾ k.c., ale także innych przepisów Kodeksu cywilnego. Stanowi bowiem, jako istotny element, o naturze spółki handlowej.

Zatem nawet w przypadku przyjęcia, że zachodzi w niniejszej sprawie przesłanka do odpowiedniego stosowania art. 353¹ k.c. na podstawie art. 2 zd. 2 k.s.h., którego

to stanowiska Sąd Okręgowy nie podziela, zastosowaniu tego przepisu w zakresie dowolności sposobu wystąpienia wspólnika ze spółki i rozliczenia jego udziału kapitałowego sprzeciwia się natura spółki jawnej, jako wyposażonej w odrębną od wspólników podmiotowość organizacji gospodarczej o charakterze korporacyjnym.

W tym miejscu podnieść należy, że wbrew twierdzeniom wnioskodawcy, jakoby wystąpienie wspólnika ze spółki jawnej ze skutkiem natychmiastowym nie miało wpływu na sytuację wierzycieli spółki (zarzut (ii)), oczywiste jest, że możliwość zaspokojenia wierzycieli po rozliczeniu występującego wspólnika z dnia na dzień zmniejsza się. Z majątku spółki przechodzą do majątku wspólnika występującego środki pieniężne równe udziałowi kapitałowemu. Wprawdzie wspólnik ten odpowiada wraz ze spółką solidarnie za te zobowiązania spółki, które powstały przed dniem jego wystąpienia, jednakże jest to odpowiedzialność subsydiarna, która wchodzi w grę dopiero po wykazaniu bezskuteczności egzekucji wobec samej spółki (art. 31 k.s.h.). Subsydiarny charakter odpowiedzialności wspólników odsuwa zatem w czasie możliwość zaspokojenia się wierzyciela z majątku wspólnika, co często może skutkować brakiem uzyskania zaspokojenia w ogóle. Przy czym wierzyciel zostaje postawiony w takiej sytuacji z dnia na dzień, jeśli do wystąpienia wspólnika miałyby dojść na mocy porozumienia ze skutkiem natychmiastowym.

W kontekście art. 23 ust. 1 ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, dołączone do wniosku dokument, w postaci zmiany umowy spółki z dnia 22 grudnia 2016 r., stanowiącej w rzeczywistości obejście przepisu art. 61 k.s.h. i jako takie bezwzględnie nieważne, nie mogły stać się podstawy uwzględnieniu żądań wniosku w zaskarżonym zakresie.

Mając na uwadze powyższe rozważania Sąd Okręgowy oddalił apelację wnioskodawcy jako bezzasadną na podstawie art. 385 k.p.c. w zw. z art. 518 k.p.c., w zw. z art. 7 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1142) i art. 13 § 2 k.p.c.